

TKALCOVSKÉ MUZEUM

Trutnov-Voletiny

Nejtypičtějším krkonošským řemeslem bylo od nepaměti tkalcovství. V 18. a 19. století se téměř ze všech chalup roztroušených po kopcích i směstnaných ve vesničkách pod našimi nejvyššími horami ozývalo klapání stavů a zdejší vyhlášená plátna směle konkurovala na světových trzích holandským a belgickým výrobkům. To už dnes sice neplatí, ale pokud vás tato část našich dějin zajímá, můžete se za ní vypravit například do Voletin u Trutnova. Manželé Martina a Rudolf Poliakovi si tu roku 2008 ve svém Domě pod jasanem otevřeli Tkalcovské muzeum, v němž se seznámíte se spoustou nástrojů, pomůcek a výrobků dokumentujících umění dávných mistrů tohoto řemesla. A přestože se bez výjimky jedná o historické artefakty, je zdejší expozice vlastně interaktivní. Můžete se tu totiž posadit ke stavu a vyzkoušet si, kolik úsilí je schováno

v kousku obyčejného plátna, na vochli si vyčesat trochu lnu anebo si vyrobit trochu příze na klasickém kolovrátku.

Princip těchto nástrojů i jiných tkalcovských pomůcek se v minulosti téměř neměnil a ve více méně stejné podobě je používali řemeslníci už od 14. století, kdy u nás vznikaly první plátenické cechy. Vstup do nich byl povinný, jen jejich členové totiž měli právo vyrábět a prodávat svou produkci ve městech, která měl daný cech pod kontrolou. Podmínek pro přijetí byla celá řada. Kromě křesťanského vyznání musel zájemce prokázat svůj řádný původ, předložit výuční list, udělat zkoušku, složit příslušný finanční obnos a vystrojit hostinu členům cechu. Za to naopak využíval různých privilegií, z nichž nejvýznamnější se týkala ochrany trhu. Mimo jiné mu dávala jistotu, že v okruhu jedné míle

▼ Návštěvníci si v muzeu mohou vyzkoušet práci na tkalcovských stavech.

▲ Rukmanitá muzejní expozice se stavy, kolovrátky a dalšími nástroji staročeských řemesel.

nebude kromě jeho kolegů nikdo provozovat stejné řemeslo.

Tak to chodilo až do válek o rakouské dědictví v letech 1740–1748, po nichž Marie Terezie přišla o Slezsko a velká část textilní výroby se přesunula do našeho pohraničí. To už také přestávala platit cechovní omezení a rozvíjela se manufakturní výroba. Tehdy se tkalo převážně na ležatém stavu, jemuž se lidově říkalo *krosno* či *veřtat*, ale od první poloviny 19. století se v Podkrkonoší stále častěji používal stav se člunkem poháněným bičíkem, v Anglii běžný už mnohem dříve. Tkalcovství se také nakonec stalo svobodným povoláním bez cechovních povinností, což vedlo k velkému rozvoji textilní výroby, a už od 18. století převažovali vesničtí tkalci nad městskými. Začali se také specializovat. Jedni vyráběli hladké pruhované či kostkované plátno zvané *kanafas*, jiní do lněné osnovy vplétali bavlněný útek, čímž vznikala tkanina nazývaná *barchan*. Umělečtí tkalci, působící zejména ve Svobodě nad Úpou, Hostinném a Vrchlabí, se zase specializovali na jemné damaškové dílo.

V 18. století byla plátenická výroba nejvýznamnější složkou ekonomiky v Podkrkonoší. Důvodem byla blízkost slezských bělidel a mandlíren a také příznivé podmínky pro pěstování lnu, nenáročné plodiny, které se dařilo na chudé horské

půdě a v chladném podnebí. Podle údajů z roku 1799 pracovalo v Čechách 212 574 přadláků lnu a na 37 303 stavech pracovalo 53 763 tkalců a *sukařek*, což byly ženy soukající přízi na cívky. Obchod s domácí produkcí zprostředkovávali faktoři a *přezáci*, obchodníci s přízí. Denní výdělek za výrobky, na nichž participovala zpravidla celá rodina, činil asi 16 krejcarů. Pro srovnání uveďme, že například kilogram pšenice tehdy stál 2 krejcare, kopa vajec 20 a boty se daly pořídit za 240 krejcarů. V 19. století se pak lnářství rychle industrializovalo. Přecházelo se na mechanické předení lnu tzv. mokrou cestou a významné přádelny vznikaly i v Trutnově a blízkém okolí, například v Mladých Bucích, Žacléři a Poříčí. Nakonec začalo plátenickou výrobu vytlačovat bavlnářství. Přestože se za první republiky udělalo mnoho pro záchranu lnářství, jmenovat můžeme například zakládání družstev či roku 1923 vznik Lnářské burzy v Praze, jeho úpadek se nakonec zabránit nepodařilo. A stejně jako musel len ustoupit levnější bavlně, tak se také z hor a podhůří vytratilo prastaré řemeslo, které po staletí živilo velkou část místních obyvatel.

S tím se ovšem tak úplně nesmířili Martina s Rudolfem, kteří se do Voletin přistěhovali před dvaceti lety z jižní Moravy. Podle jejich představy tkalcovský stav do Krkonoš zkrátka pořád patří, a tak si

hned na začátku jeden pořídili. Pak už jim nezbylo než ho sestavit, natáhnout na něm osnovu, upříst vlastní len a vlnu a nakonec se naučit také tkát. Postupně pak na aukcích, bazarech a ve starožitnictví získávali další pomůcky a nástroje, které byly dříve běžnou součástí domácností v krkonošských boukách. Mnoho jich také převzali z končících textilních továren v Trutnově. A zároveň opravovali svůj Dům pod jasanem, v němž nakonec otevřeli zmíněné muzeum. Postupně se k nim také přidávali další nadšenci pro lidová řemesla, takže nakonec mohly vzniknout dílny, kde zkušení lektori vyučují řemeslnému umění našich předků.

Jak jsme již naznačili, díky rozmanité expozici se dozvíte, jak se dříve při chalupářské výrobě zpracovával len, jaké nástroje naši předkové používali, co všechno musely zvládnout děti a jak těžké bylo užitvit se domácím tkalcováním. Prozkoumáte několik druhů funkčních stavů, například člunkové a dvoulisté, či sofistikovanější „listovku“, jednu z mála dochovaných na území Čech. Otestovat si můžete také několik druhů kolovrátků, vochlí na česání lnu, lámaček neboli trdlíc, strojek na tkalcovské uzlíky a další pomůcky sloužící ke zpracování lnu. Děti si zase rády zkouší původní kalandr na žehlení prádla. Sbírku tkalcovských nástrojů doplňují valchy, necky, pračky kejklačky a žehličky a v hospodářské části uvidíte další zajímavé pomůcky a zařízení z mnoha řemeslných oborů, například funkční ruční soustruh, sedlářský kozlík, stolice na výrobu šindelů, babky na naklepávání kos a srpů a sáně rohačky typické právě pro Krkonoše. A pro zvědavé děti tu mají připraveny různé kvízy či dobře schované pohádkové postavy, které mají nějakou souvislost s tkalcovstvím.

V Domě pod jasanem se potkává historie se současností a také lidé, které zajímá tvůrčí činnost.

Zakladatelé muzea pořádají různé vzdělávací kurzy zaměřené na lidová řemesla a často hostí i odborníky, kteří si sem přijíždějí doplnit své teoretické znalosti o praktické dovednosti. Vítání jsou ovšem všichni, kdo si chtějí ověřit své nadání a obratnost svých prstů, třeba na *Den krkonošských řemesel*, který se pořádá každoročně kolem 20. července. Při něm si návštěvníci mohou během jednoho dne vyzkoušet hned několik oborů, například tkání, předení, plstění ovčí vlny, pletení košů a slaměných ošatek, obrábění na pružinovém soustruhu, drátování, paličkování, předtkalcovské techniky a další řemesla. Na jaře a v zimě se zase v muzeu odehrávají různé zvykoslovné akce a při *Staročeských Vánocích* či *Velikonocích* se tu můžete dozvědět mnoho o krkonošských zvycích nebo se pustit do výroby tradičních i netradičních ozdob a dekorací.

TRUTNOV

Vznik města je spojen s legendou o drakovi, kterého našli a usmrtili první osadníci. Centrem historické části je Krakonošovo náměstí, na němž stojí domy s barokními, empírovými, klasicistními a secesními prvky. Radnice získala roku 1861 novogotický vzhled podle návrhu architekta Františka Schmoranze. Barokní sloup Nejsvětější Trojice pochází z roku 1704, kašnu z konce 19. století zdobí replika sochy Krakonoše zhotovená roku 2001. V někdejší hradu sídlí Muzeum Podkrkonoší s expozicemi věnovanými historii a etnografii regionu. Kostel Narození Panny Marie byl vybudován roku 1782 v raně klasicistním slohu s pozdně barokními prvky. Zmíněnou legendu připomíná symbolický pahorek s plastikou draka. Moderní společenské centrum, vybudované roku 2011, je pojmenováno po básníkovi a revolucionáři Uffo Hornovi, jenž roku 1848 shromáždil ve městě 160 národních gardistů a vydal se s nimi na pomoc bojující Praze. V městském parku si můžete prohlédnout četné památky připomínající prusko-rakouskou válku roku 1866. Konfliktu je věnována také naučná stezka, která vás dovede mimo jiné k pomníku na kopci Šibeník nad městem. Má podobu rozhledny a jsou v něm uloženy ostatky generála Ludvíka Gablenze, vítěze bitvy, která se zde odehrála 27. června 1866. Na blízkém hřbitově stojí novorománská kaple sv. Kříže. Podrobnosti o městě se dozvíte v *Toulavé kameře* 18, kapitola *Dračí město*. V místní části

Praktické informace

Tkalcovské muzeum a řemeslná dílna

Voletiny 22

541 03 Trutnov

mobil: 736 275 025

e-mail: dumpodjasanem@seznam.cz

www.dumpodjasanem.cz

Návštěvní doba:

celoročně: út–so 10.00–15.00 hod.

V jiném termínu je návštěva muzea možná po předchozí dohodě.

Voletiny stojí na hřbitově novorománská kaple sv. Josefa z roku 1898 a zajímavou památkou je nedávno zrekonstruovaná křížová cesta, vedoucí přes celou ves k bývalé kapli sv. Anny.

Přístup

Trutnov leží na silnici č. 14 (Vrchlabí – Náchod) a na železničních tratích č. 032 (Jaroměř – Trutnov), č. 040 (Chlumeck nad Cidlinou – Trutnov) a č. 045 (Trutnov – Svoboda nad Úpou). Město a jeho okolí najdete na mapách KČT č. 22 Krkonoše a č. 23 Podkrkonoší. Do Voletin se z centra města dostanete po silnici č. 16 (Trutnov – hraniční přechod Královec/Lubawka).

▲ Lektori Tkalcovského muzea předvádějí návštěvníkům řemeslné umění našich předků.

